

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra HAANDBOG I VERDENSHISTORIEN. Nyaarstiden

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter", i Grundtvig, N. F. S.: *N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter*, Gyldendalske Boghandel, 1904-1909, s. 628.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-grundtvig07val-shoot-idm140245214928848/facsimile.pdf> (tilgået 29. april 2024)

Anvendt udgave: N. F. S. Grundtvigs udvalgte Skrifter

Det Sættende Aarhundrede

fæstelse paa, thi Hollandske Kapere, bemandede med Nederlandske Flygtninger, slumpede (1572) til at bemægtige sig Staden Briel ved Maas-Flodens Udløb, og det lykkedes deres Anfører, Grev Vilhelm Marck, med en Haandfuld Folk at forsvare sig der, hvor Vandet kunde trodse Spanske Ryttere*). Admiral Ruyters Fødeby, med den vigtige Havn ved Scheldes Munding, Vlissingen, lukkede nu selv sine Porte for Spanierne, Vilhelm af Nassau-Oranien indfandt sig i Norden, og før Aaret var omme, havde han hele Holland og Seeland, saanær som Amsterdam og Middelburg, til sin Tjeneste**).

Saaledes begyndte den Nederlandske Friheds-Krig, der overlevede baade Vilhelm og Philip (1572—1609), og Enden blev, som vi veed, af Holland, Seeland, Frisland, og i det Hele syv Landskaber, blev under Navn af de forenede Nederlande eller »Holland,« en Calvinistisk Fristat, medens derimod Flandern, Brabant og alt det Øvrige blev hængende ved Spanien gennem hele det Syttende Aarhundrede, men beholdt dog paa Papiret deres gamle Friheder, og de Valtonske (Fransktalende) Nederlændere var selv saa ærke-catholske, at de maatte føle sig langt friere under Spansk end under Hollandsk Overherredømme. Kun Flandern og Antwerpen, som mistede deres Handel og den offentlige Brug af deres Modersmaal, og gik Glip ad Samvittigheds-Friheden, blev da egenlig Offeret, og Skylden maa Hertogen af Arschot, Antwerpen, Gent og Amsterdam dele mellem sig, thi det var ingenlunde Philips Magt, der voldte det. Dengang nemlig Albas Eftermand Marquis Requesens døde (1576), tog Hertugen af Arschot og det indenlandske Statsraad Tommen, sluttede paa egen Haand det saakaldte Genter-Førlig med Vilhelm af Oranien, og nødte Don Juan, Keiser Carls Frillesøn, som nu skulde være Regent paa Philips Vegne, til at aftakke alle de Spanske Krigsfolk, saa han var mere i deres Magt end de i hans***): Vel kom de fremmede Tropper tilbage med den forrige Regentindes Søn, Hertug Alexander Farnese af Parma, og Indtagelsen af Antwerpen (1585) gjorde saadan en Opsigt over hele Europa, at man virkelig troede, Kong Philip med sine Spanske Djævla kunde erobre hele Verden; men seer man lidt næiere til, da bliver man

*) Metteren S. 176—78. Watson I. 354—60.

***) Sammet. S. 179—94. Sammet. I. 361—78. II. 1—2. 37—49.

***) Sammet. S. 286—338. Sammet. II. 145—76.

Det Sextende Aarhundrede

lettelig vaer, at netop i Hertugen af Parmas Dage (1578—92) viste det sig i Nederlandene saavel som i Frankerig og paa Havet, at Philips beundrede Stormagt var dog kun glimrende Afmagt. Kun sig selv og Omstændighederne havde nemlig den snu og smidige Italiener at takke for den glimrende Rolle, han spillede, ved at bejlene sig af Naget mellem Valloner og Flæminger, saavel som mellem Catholiker og Protestanter, og ved til enhver Pris at købe alle de Kræfter, som var tilfals, og med alt dette lykkedes det ham dog først efter Snigmordet paa Vilhelm af Oranien (1584) at fiske i rørte Vand, og bemægtige sig Brüssel, Gent og Antwerpen, men lykkedes ham selv ikke da at udrette Noget mod den unge, saagodt som hovedløse Fristat i Norden*). Tvertimod gavnede han Samme uberegnelig ved at drive alle de Brabantske og Flanderske Protestanter, som der var Noget ved, til Fristaten, og drive Verdens-Handelen fra Antwerpen til Amsterdam, saa hans Bedrifter fordunkle aabenbar kun Vilhelms og Hollændernes, forsaavidt [som] Skinnet altid fordunker hvad der fattes Glands, og Glands fattedes unægtelig de Hollandske Friheds-Helte, men var ikke desmindre Helte i deres Slags og deres Tid, da de standhaftig kæmpede for den Samvittighedens, Ordets og Tankernes Frihed, som er Livets Spore og Lysets Vugge. Giennem hele det Syttende Aarhundrede var Holland næsten udelukkende denne Friheds Sæde, hvorfra den, ogsaa med en Vilhelm af Oranien, forplantedes til England, og denne verdenshistoriske Kiendsgjerning kan Skriverne ligesaa lidt rokke med alle deres Pennes, som Skjaldene med deres Mundharper, den kan ikke engang Gustav Adolphs, langt mindre den Parmesanske Alexanders, Bedrifter virkelig fordunkle. At hverken Hollænderne i det Hele, eller Sjælen i deres Frihedskamp, Vilhelm af Nassau-Oranien, var »brændende og skinneende Lys« i Aandens Verden, maa vist nok iudrømmes, men det var deres egen Skade, og at de ophøiede Friheden for Nyttens, ingenlunde for sin egen Skyld, og vilde ei skride for andet end de var, det havde de i Livet Gavn, og det havde de i Historien Ære af. At paadutte Folk slette Hensigter, naar de gjør Godt, og forære dem Gode, naar de gjør Ondt, det er i vore »Kritiske Historier« vist nok meget sædvanligt, saa det maa selv de Levende, end sige de Døde, finde sig i; men det

*) Metteren S. 610—18. 628—30. Watson III. 4—32.

Det Sextende Aarhundrede

er altid slet gjort og bør aldrig komme Andre end Giærningsmændene selv til Skade paa deres gode Navn og Rygte. Trods alle de Dyder, man derfor kan tillsægge Hertugen af Parma, var han dog ikke andet end en Leie-Tjener hos sin Tids koldeste og nedrigste Tyrann, og trods alle de Lyder, man kan tilskrive Vilhelm af Oranien, var han dog den Borgerlige Friheds Sag, som han havde antaget sig, tro til Enden, og faldt som Martyr for den; thi først da han, saa at sige alene, fandtes ubestikkelig, satte Tyrannen (1580) den Priis paa hans Hoved, som Snigmorderen stræbde at vinde, og Fristatens Penge var gaaet saa rene igiennem hans Hænder, at han selv døde fattig*).

Da nu Philip den Anden, med hele Spaniens, Portugals og Italiens Magt og begge Indiernes Skatte, ei kunde undervinge Holland og Seeland, er det vist nok i Grunden kun uhyre latterligt, at see ham beile til Verdens-Thronen, og aabenlyst udstrække Armene efter Frankerigs og Englands Kroner; men man fandt det dog frygteligt i sin Tid, og da det, under Forsynets Styrelse, oisensynlig, fra Vilhelms Død til Alexanders (1584—92), bidrog til at redde den lille Fristat, kau det i Verdens-Historien aldrig ganske forbigaaes med Taushed.

Philip, som selv engang hedd Konge i England, havde naturligviis immer havt et ondt Øie til Dronning Elisabeth, som, langfra at ville gifte sig med ham, tog Kiætternes Parti, baade hjemme og ude, og da hun, efter Vilhelm af Oranien's Død, aabenbar tog den Nederlandske Fristat under sine Vinger, kunde han ikke længer styre sin Harme, men udrustede en saakaldt »overvindelig Flaade,« hvorpaa Hertugen af Parma skulde indskibe sig ved Dünkirken med Kiernen af sin Krigshær og indtage England.

Det var fra Lissabon, denne først umaadelig beundrede og siden umaadelig beleete Flaade paa halvandethundrede store Oriogsskibe løb ud (1558), og derved mindes vi om Portugals nemme Undertvingelse, hvormed Hertugen af Alba (1580) havde kronet sine Bedrifter, saa, for en Ordens Skyld maa det i Forbigaaende bemærkes, at Emanuel den Lykkelige lige Linie var uddød med Sebastian, den unge Galning, der (1578) vilde slaet sig til Ridder paa Mohrerne i Marokko, men

*) Prinds Vilhelms Forsvarsskrift (i den Franske Oversættelse) Leyden 1581. Metteren S. 512—17. 600—2. Watson II. 294—96. 343—46. III. 278—304.